

Nr 103.

Av herr **Thulin**, om inrättande av en biträdande lärarbefattning i experimentell psykologi vid Uppsala universitet.

Sedan en följd av år har frågan om inrättande av en biträdande lärarbefattning i experimentell psykologi vid Uppsala universitet stått på dagordningen.

I en till humanistiska sektionen i Uppsala ställd, den 27 mars 1924 dagtecknad skrivelse anför sålunda professorn i pedagogik Bertil Hammer följande:

»Humanistiska sektionen har under en följd av år, tidigast våren 1913, hemställt om inrättande av en laboratorbefattning i experimentell psykologi vid Uppsala universitet. Till motivering av detta förslag hade vid ovan nämnda tillfälle (1913) förebragts en utredning, varom en motionär i riksdagen, professor V. Lundström, i en motion i ämnet vid 1914 års första riksdag förklarar, att den syntes honom 'tala starkt icke blott för en laboratorbefattning utan för en självständig professur'.

Sedan 1913 ha tillkommit åtskilliga omständigheter, som göra att en lärarebefattning i psykologi numera ter sig än mera av behovet påkallad. I korthet kunna de motiverande omständigheterna — äldre och nytillkomna — sammanfattas i följande tre punkter:

1. Den experimentella psykologien är sedan snart ett halvt sekel en självständigt arbetande vetenskap av betydande omfattning. Till dess förfogande stå i alla de större och många av de mindre kulturländerna ett flertal forskningsinstitut och vetenskapliga lärarebefattningar samt inalles inemot ett 40-tal facktidskrifter. Vid världskrigets utbrott hade ämnet bakom sig sex internationella kongresser; i Tyskland hålles denna vår den sjunde nationella kongressen för enbart experimentell psykologi. Under och efter världskriget har ämnets position ytterligare stärkts genom den oväntat hastiga utvecklingen av den s. k. psykotekniken, d. v. s. det praktiska utgestaltandet av experimentopsykologiska undersökningsmetoder för vissa mestadels elementära men nog så viktiga person- och yrkesprövningar inom industriell och allmän teknik.

2. Trots allt detta intar den experimentella psykologien alltjämt en mycket ringa, för att ej säga osäker ställning vid Sveriges universitet, enkannerligen det i Uppsala, varest ännu icke finnes någon som helst fast lärarebefattning i experimentell psykologi. Likväl har härstädes undervisning i ämnet — framtvunget av sakernas egen logik — förefunnits redan i lång tid — längre än

vid något annat svenskt lärosäte. I jämnt 20 år har vid Uppsala universitet meddelats undervisning i experimentell psykologi, både i form av specialföreläsningar samt elementära och mera avancerade laborations- och demonstrationskurser. Denna psykologiundervisning har i själva verket varit en nödvändig förutsättning för att Uppsala universitet kunnat i sin mån bidra exempelvis till utbildning av ämneslärare i psykologi och pedagogik vid folkskoleseminarierna, varförutom den även haft sin indirekta betydelse för studiet av ett flertal universitetsämnen. — Det bör i detta sammanhang påpekas, att ett psykologiskt laboratorium — det första i sitt slag i Sverige — finnes vid Uppsala universitet sedan omkring 20 år och att denna institution nu under en följd av år åtnjuter årligt statsbidrag (f. n. 1,400 kronor). Det psykologiska laboratoriet har för övrigt under de två sista åren från det allmännas sida tagits i anspråk även i psykotekniskt syfte, i det att dess övningsledare erhållit officiellt uppdrag att verkställa psykisk undersökning av svenska arméns och flottans flygare och flygareaspiranter. — Men i och för uppehållande av nyssnämnda psykologiundervisning och överhuvud av den nödvändiga verksamheten vid ifrågavarande laboratorium saknas varje fast statsanslag. Humanistiska sektionen har i över fem år varit hänvisad till den nödfallsutvägen att — för tillgodoseende av detta i sanning permanenta undervisningsbehov — termin för termin utverka tillfälliga anslag från olika fonder, avsedda för andra syften.

3. Slutligen har tillkommit den viktiga omständigheten, att man väl nu måste räkna med såsom säkert, att psykologien inom en nära framtid blir ett självständigt examensämne vid rikets universitet och högskolor. Den underdåniga petition i detta syfte, som Föreningen för psykologi och pedagogik härstädes år 1918 framställde, har nämligen blivit tillstyrkt av alla i ärendet hörda myndigheter. Och det är all anledning antaga, att det nya examensämnet — vilket enligt förslag av härvarande större akademiska konsistorium, som för detsamma uppgjort ett förslag till studieplan, skulle kallas experimentell psykologi — skall bli starkt frekventerat, kommer universitetet inom kort att stå inför behovet av ej blott en kvalificerad lärarekraft, utan även en särskild examinator i ämnet.

De skäl som här ovan utvecklats, torde väl närmast peka hän på uppriktandet av en självständig professur i experimentell psykologi. Men som det föreliggande behovet för den närmaste tiden torde kunna tillgodoses medelst ett — mindre kostsamt — provisorium, är det måhända under nuvarande förhållande riktigast att begränsa sig till ett sådant. Härvid kan man tänka sig antingen ett återupptagande av sektionens ovan nämnda förslag till en laboratoriefattning eller ock en begäran om inrättande av en *biträdande lärarefattning* i experimentell psykologi, liknande de lärarefattningar i nordisk och jämförande fornkonst samt i konsthistoria med

konstteori, vilka funnos vid universitetet före inrättandet av professurerna i dessa ämnen.

Den senare vägen vore väl den i dessa tider lättast framkomliga, liksom den mest naturligt anknyter till sektionens övriga undervisningsformer. Vidare äger den det företrädet framför förslaget till en laboratoriefattning, att en biträdande lärarebefattning sådan som den ifrågasatta på samma gång den starkare markerar innehavarens fulla ansvar för ämnet, tillika innebär en tydligare erinran om önskvärdheten av en självständig professur. — Givetvis blir dock effektiviteten av den nya lärareplatsen väsentligt beroende på dess lönestandard, och synes denna ej böra sättas lägre än till 5,500 kronor (det minimiarvode, som utgår till professorsvikarie med full tjänstgörings-skyldighet). — Beträffande tjänstgöringens art och omfattning torde ej nu några förslag böra framläggas, enär särskilda bestämmelser därom väl bli utfärdade, sedan anslaget ifråga eventuellt beviljats och dess belopp fixerats.

På grund av vad sålunda anförts, får jag vördsamt hemställa, att sektionen ville bland sina förslag till riksdagspetita upptaga ett anslag på extra stat för år 1923 av 5,500 kronor till beredande av ett arvode av 5,500 kronor åt en biträdande lärare i experimentell psykologi vid Uppsala universitet med åliggande att uppehålla undervisning och examination i detta ämne.»

Från och med år 1921 har större akademiska konsistoriet begärt anslag för ifrågavarande ändamål. Kanslärarsämbetet har intagit samma ståndpunkt från år 1922. Senast har det större akademiska konsistoriet den 24 maj 1924 beslutat att bland riksdagspetita upptaga begäran om anslag till en biträdande lärarebefattning i experimentell psykologi vid Uppsala universitet att utgå å ordinarie stat med samma belopp som avlöningen till laboratorerna inom den medicinska fakulteten, nämligen 5,600 kronor jämte tillfällig löneförbättring 950 kronor samt 2 ålderstillägg å vardera 500 kronor, och i skrivelse till Konungen den 11 därpå följande augusti har kanslärarsämbetet för rikets universitet tillstyrkt denna framställning samt anhållit, att proposition därom måtte avlåtas till 1925 års riksdag.

Kungl. Maj:t har emellertid icke upptagit frågan i statsverkspropositionen. Den stora betydelse, som ämnet experimentell psykologi numera har, synes emellertid motivera, att det från universitetshåll framlagda gamla önskemålet om beviljandet av ett relativt obetydligt anslag blir tillgodosett.

För befattningen finnes att tillgå en synnerligen starkt meriterad vetenskapsman, docenten Sidney Alrutz, vilkens långvariga arbete i den experimentella psykologiens tjänst torde vara väl bekant. Jag tillåter mig anföra såsom stöd för uppfattningen om den experimentella psykologiens betydelse och Alrutz' insatser på området ett par uttalanden av professor Hj. Öhrvall och professor Th. Svedberg.

ett i december månad 1917 avgivet intyg anför professor Öhrvall följande:

»Docent S. Alrutz' arbete över »Nervsystemets dynamik» innehåller resultaten

av undersökningar, som pågått under 7 års tid. Författaren har genom en mängd försök konstaterat, att strykningar utan beröring (s. k. pass) kunna på ett lagbundet sätt påverka vissa personers känslighet och rörelseförmåga, särskilt under hypnos, i det att dessa funktioner höjas vid ett visst förfarande, nedsättas vid ett motsatt. Då vid dessa försök alla tänkbara felkällor så vitt möjligt avlägsnats (såsom vanliga sinnesretmedel, suggestiva, telepatiska inverkningsar o. s. v.) och då verkan erhållits genom skivor av vissa ämnen, men hindrats genom skivor av andra, så måste man anse, att författaren lyckats uppvisa tillvaron av en hittills okänd energiform, en strålning från den mänskliga organismen. Dessutom har han uppvisat, att de personer, som visat sig känsliga för den nämnda strålningen, också äro känsliga för vissa andra energiformer (magnetisk kraft, statisk elektricitet), som ej hava någon verkan på människor i allmänhet. Författaren har vidare hos vissa hysterici, som blivit försatta i olika stadier av hypnos, konstaterat, att dessa stadier utmärkas av bestämda förändringar i åtskilliga funktioner (såsom puls- och respirationsfrekvens, reflexer, sinnesfunktioner m. m.), förändringar, som i många fall med uteslutande av de nämnda felkällorna blivit objektivt fastställda genom registreringsapparater. En synnerligen fullständig kritisk historik ingår i arbetet.

Att fullständigt referera dess innehåll skulle bli alltför vidlyftigt; men redan av det sagda torde framgå, att ifrågavarande arbete, som är utfört med stor omsorg, ihärdighet och skicklighet samt med vederbörlig kritik, innehåller vetenskapliga resultat av stort intresse, både i teoretiskt och praktiskt avseende, som äro ägnade såväl att sprida ljus över flera dunkla områden som ock att ge kraftiga impulser och uppslag till nya forskningsarbeten.»

Vidare har professor The Svedberg i januari 1918 anfört följande:

»Undertecknad, som tagit del av Docent Alrutz' arbete »Nervsystemets Dynamik» och som under loppet av de i denna skrift meddelade experimentella undersökningarna flerfaldiga gånger varit i tillfälle åse och i någon mån själv medverka vid försöken, får såsom sin mening om sagda arbete uttala följande.

Själva ämnet för undersökningen är utan tvivel väl värt all uppmärksamhet, och som Docent Alrutz med stor ihärdighet och med en under arbetets fortgång allt mer skärpt kritik underkastat dessa egendomliga fenomen ett ingående studium, så synes mig de uppseendeväckande resultat, vartill han kommit — jag menar särskilt verkan av strykningar utan beröring på vissa personers hudkänslighet och rörelseförmåga — äga den grad av tillförlitlighet, att existensen av dessa, med den gängse fysikaliska världsbilden svår-förenliga fenomen, förefaller mig vara av Docent Alrutz bevisad med en avsevärd grad av sannolikhet. Om jag också ej kan till fullo instämma i de teoretiska slutsatser, som författaren anser sig böra draga, synes mig dock de experimentella resultaten med hänsyn till den omsorg, varmed försöken

utförts, och de allvarliga bemödanden, som gjorts att eliminera tänkbara felkällor, äga ett bestående värde. Att dessa omfattande undersökningar fullständigt offentliggjorts är säkerligen för forskningen på detta svårbearbetade gränsområde av stor betydelse.

På grund av vad sålunda anförts får jag vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte bevilja anslag på ordinarie stat från och med budgetåret 1 juli 1925—30 juni 1926 till en *biträdande lärarebefattning i experimentell psykologi*, att utgå med 5,600 kronor jämte tillfällig löneförbättring 950 kronor samt 2 ålderstillägg å vartdera 500 kronor.

Stockholm den 21 januari 1925.

Einar J:son Thulin.

